

Erythromma viridulum op de fiets

Overgenomen uit Contactblad nederlandse libellenonderzoekers
nr21,okt1992

Toen ik in 1985 voor de eerste maal *Erythromma viridulum* zag, was ik opgetogen omdat uit "De libellen van Nederland" van Geijskens en van Tol (KNNV1983) bleek dat het een zeldzame soort is. Zij eindigden hun bespreking van het voorkomen van deze dieren echter met de opmerking dat deze soort de laatste tijd algemener lijkt te worden, en inderdaad, dat konden we voor onze neus zien gebeuren. In de ringvaart van een voormalig Fort in Utrecht ontdekte ik ze in 1987, en in 1988 in Zeeland in de buitenwijken van zowel Goes als Middelburg. Dit jaar, 1992, waren ze benoorden Utrecht voor het eerst aanwezig in het gebied dat Tienieke en ik intensief bezoeken; het was de 26ste soort aldaar.

Om te bekijken hoe algemeen de soort intussen is geworden zijn we met de fiets intensief gaan zoeken. Dat intensieve zoeken bestond uit het rijden naar een uurhok (5 bij 5 kilometer - Amertsfoortcoördinaten), aldaar het geschikte biotoop opzoeken, en snel doorrijden als een van ons de kreet 'viridulum' slaakte (met als gevolg dat de andere soorten slecht geïnventariseerd zijn). Op 20 juli reden we zo'n 50 kilometer, op 6 tot en met 9 augustus bij elkaar 200 nieuwe kilometers, en op 19 augustus nog eens 20. Op 31 augustus mislukte een poging om wat gaatjes te vullen.

De resultaten zijn verwerkt in bijgaand kaartje, en onze conclusie is duidelijk: *E. viridulum* is in deze streken algemeen, namelijk na *Ischnura elegans* de algemeenste soort in deze tijd van het jaar. (Ook in Zuidoost Brabant hebben we ze in drie

uurhokken aangetroffen, en een zoektocht in het noorden van het land leverde mij 1 populatietje op in Veendam - bijzonder weinig geschikt water aldaar.)

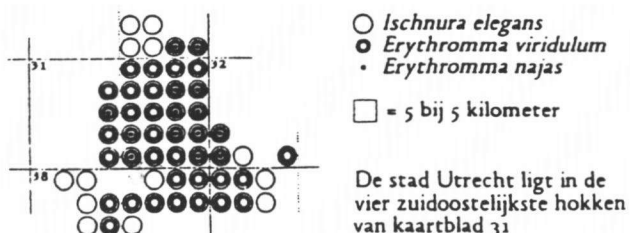
Waarschijnlijk is de periode eind juli begin augustus de piek in het voorkomen. De verwante *Erythromma najas* is dan al lang zijn piek voorbij, maar komt nog wel voor, en de determinatie dient dus nauwkeurig te geschieden, wat gelukkig eenvoudig is. In het kaartje is *E.najas* ook aangegeven, maar vroeger in het jaar inventariseren kan voor deze soort nog vele stippen opleveren. Misschien hebben we daar volgend jaar meer zin in.

Het doorkruizen van een uurhok kost minimaal 5 kilometer, en een beetje rekenen leert dat we gemiddeld slecht zo'n 8 kilometer hebben moeten rijden om een stip in een uurhok te kunnen plaatsen. Heelsoms kostte het zetten van een stip veel moeite,, zowel qua kilometers als qua intensiteit van speuren, maar meestal werd tijdens die 8 km op meerdere plaatsen *E.viridulum* waargenomen. In een oogopslag tientallen individuen hoorde daarbij ook tot de mogelijkheden.

Het biotoop van deze soort is al fietsend goed te herkennen. Niet al te smalle sloten en vaarten, met weinig kroos of algenflap, en niet te lamig water. Wel moeten er waterplanten zijn die hun toppen boven water uit steken; daarbij lijkt grof hoornblad (synoniem: gedoornd hoornblad) de voorkeur te verdienen), maar op plekken met uitsluitend waterpest konden ook enkele individuen (pioniers?) aanwezig zijn. Zelfs als het biotoop maar in een klein stukje van een overigens vol kroos zittende sloot aanwezig was, was er een redelijke kans op *E.viridulum*. Wanneer er alleen waterlelies als drijvende bladeren zijn is er geen *E.viridulum* te bekennen (wel eventueel *E.najas*), en ook op een paar plaatsen met voornamelijk fijn hoornblad (in Leiden) is er geen *E.viridulum* gezien.

Er zijn een paar uurhokken waarin we *I.elegans* zagen maar geen *E.viridulum*. Meestal betreft dit hokken waar we maar een klein stukje in zijn geweest, met echter een grote uitzondering: de krimpwaard. Ineens was het uit met stippen zetten, hoewel het biotoop geschikt leek, en dit vraagt om een verklaring. Onze eerste Hypothese was dat er een sterke negatieve correlatie was tussen het voorkomen van onze soort en het zwarte-kousen-gehalte ter plaatse. Het was zondagmiddag en we waande ons een halve eeuw terug, hetgeen dus zou kunnen kloppen: zo lang geleden was *E.viridulum* zeer zeldzaam. Een andere hypothese hoorden we van een Gouwenaar: Krimpenerwaard schijnt een van de ergst vergiftigde gebieden te zijn (lekkerkerk enzovoorts), en dat zou in het oppervlaktewater merkbaar kunnen zijn. Onze derde hypothese was dat de grondwaterstand anders was, en de vierde dat het water een andere kleur had.

Erythromma viridulum in de omgeving van Utrecht, zomer 1992

Een blik op een gedetailleerde grondsoortenkaart deed het samenvattende vermoede rijzen dat in de sterkst venige gebieden het minste *E.viridulum* aanwezig zijn, ook als grof hoornblad aanwezig is. Het gaat er daarbij natuurlijk om in welke mate het oppervlaktewater door de grondsoorten beïnvloed wordt.

We hebben de explosieve uitbreiding van *E.viridulum* in een gebied van ongeveer duizend vierkante kilometer ten noorden van de Lek gedocumenteerd, maar de oorzaken van die uitbreiding zijn daarmee nog niet bekend. Het is zo dat grof hoornblad toeneemt door eutrofiering, maar hoe sterk correleert de toename van deze libellensoort daar dan mee? In een tijd van over het algemeen zeldzamer wordende libelles is het leuk om de grote uitzondering in alles wat er mee te maken heeft nauwkeurig te overdenken. Wie brengen hun deskundigheden in, en nog veel meer hypotheses?

Weia Reinboud
Tieneke de Groot